

(سازشناسی، مقام، رقص، ترانه)

پژوهش و نگارش

امین ماسوری

انتشارات سوره مهر (وابسته به حوزه هنری)

دفتر موسیقی سوره مهر

فرهنگ واژه موسیقی لرستان

(سازشناسی، مقام، رقص، ترانه)

امین ماسوری

ویراستار: گوهر رستمی نژاد

طراح جلد: خسرو خسروی

باز، صحافی و لیتوگرافی: واژه پرداز اندیشه-چاپ اندیشه

چاپ: ۱۳۹۶

شماره: ۲۵۰۰ نسخه

بک: ۹۷۸-۶۰۰-۱۷۵-۰۰۰

تقلید چاپ نه، اما منو به اجازه می از ناشر است.

سرشناسه: ماسوری، ا. ن. ۱۳۶۲ -

عنوان و نام پدیدآور: فرهنگ واژه موسیقی لرستان: سازشناسی، مقام،

رقص، ترانه / پژوهشی و دادرش، ا. ن. م.

مشخصات نشر: تهران: شرکت حرارت سوره مهر، ۱۳۹۶.

مشخصات ظاهری: ۲۰۸ ص: مصور.

ISBN: 978 600 175 907-9

وضعیت فهرست نویسی: فیا

عنوان دیگر: سازشناسی، مقام، رقص، ترانه.

موضوع: موسیقی محلی ایرانی -- لرستان -- واژه نامه ها

موضوع: موسیقی ایرانی -- واژه نامه ها

شناسه افزوده: شرکت انتشارات سوره مهر

رده بندی کنگره: ۱۳۹۶ ۴۱۳۲۰/م ۱۸۲۰

رده بندی دیویی: ۹۵۲۰۳/۷۸۹

شماره کتابشناسی ملی: ۳۷۲۷۲۸۴

نشانی: تهران، خیابان حافظ، خیابان رشت پلاک ۳۳

صندوق پستی: ۱۵۸۱۵-۱۱۴۴

تلفن: ۶۱۹۲۳ سامانه پیامک: ۳۰۰۰۵۳۱۹

تلفن مرکز پخش: (پنج خط) ۶۶۴۶۰۹۹۳ فکس: ۶۶۴۶۹۹۵

www.soremehr.ir

■ دیباچه

۱ ■

به راستی کنون با خود اندیشیده‌ایم از فرهنگ پیشینیان چه چیزهایی به چه بهایی برای ما به یادگار مانده است؟

بہتر است بگوئیم برای ما چه امانت گذاشته‌اند؛ و در قبال سپرده ایشان چه مسئولیتی بر دوش ما افتاده است؟

آری، بر ساکنان هر سرزمین است که از آثار گذشتگان خود نگاهبانی و پاسداری نمایند. آثاری که ریشه در باورها و اعتقادات قوم و ملی آنان دارد. زیرا به پشتوانه آن، سنگ بنای فرهنگ ملتی نهاده می‌شود.

در دوره‌های گوناگون تاریخی، طی تبح و شیرین روزگاران و در پی نسیم‌ها یا هول‌بادهایی که بر این سرزمین پاک وزیده، تاریخ پرده‌هایش دست‌خوش رویدادهایی گردیده است، اما به دلیل فرهنگ و تمدن غنی و دیرینه‌اش، پس از پیش پا برجا مانده است. نباید فراموش کرد که در این میانه چهره‌هایی قد برافراشته‌اند که در برابر ستمگران و متجاوزان پایداری نموده و همواره برای دفاع از خاک و تاریخ و فرهنگ خود سینه سپر کرده‌اند. بزرگ‌مردان بی‌ادعایی که با گذشتن از خون سرخ خون‌ها، سن آزادی را آبیاری نموده‌اند و بنده‌اند اجزای وجودشان پیکره سرزمینی به نام ایران را پایه‌ریزی کرده است. این رادمردان و شهیدان راه میهن در اندیشه خود به این باورمند بوده‌اند که «مرگ سرخ به از زندگی ننگین است».

□

بخش بزرگی از تاریخ ایران زمین نسل به نسل و سینه به سینه ماندگار گردیده است. شوربختانه بخش‌های مهمی از تاریخ مکتوب ایرانیان از سوی تاریخ‌نویسان بیگانه‌ای

چون هرودوت و گزنون و... نگاشته شده است. بنابراین شاید در گذر زمان و فراز و نشیب‌های گوناگون بخش‌های مهمی از تاریخ ما از قلم افتاده باشد یا با بی‌میلی به نگارش آن پرداخته شده باشد.

پس باید آن میراث گرانبهایی که امروز در دستان ماست را گرمی‌تر از جان خوش پاس بداریم. این کار میسر نمی‌شود مگر با تلاش‌های بی‌گیر پژوهش‌گران و تاریخ‌نگاران شیردل و دوستدار ایران و ایرانی.

باید از هر پژوهنده‌ای در حوزه دید خویش بالاترین میزان واقع‌بینی و خدمت را انتظار داشت. همان گونه که می‌دانیم آدمی موجودی ناقص است و اغلب تحت تأثیر احساسات قرار می‌گیرد، پژوهنده راستین باید از چنان قدرت روحی برخوردار باشد که بتواند احساسات خویش را، به‌هنگام، رام نماید و به چیزی جز واقعیت‌ها نیاندیشد. به غرض‌ورزی‌های بیهوده نپردازد و از تعصبات کورکورانه چشم‌پوشی کند.

۲ ■

موسیقی لرستان از طبیعت یشه در پیشینه، تاریخ، جغرافیا، طبیعت، پوشش و اندیشه مردمان این دیار دارد. یاری که یادآور دارهای بلوط و عصر مفرغ در جهان است. موسیقی این قوم نقش مهمی در زندگی مردمان این سرزمین دارد و به این دلیل است که بخشی بزرگ از فرهنگ ناملموس ما در لرستان را بر دوش می‌کشد. موسیقی‌ای که زبان گویای قومی را روایتگر است که تنش با نام مفرغ گره خورده است.

آوایی از دل مردمانش برمی‌خیزد که سرگشته‌های سر به فلک کشیده لرستان را با پوشش‌های طبیعی بلوط‌زارهای سبز از ذهن سرخونده‌ای می‌گذراند. گاه این آوا، اساطیری است و گاه ریتم کار و تلاش و زندگی گاه مودی غمناکی که حکایت از عشق و هجران دارد و گاه گویای غمی پنهان.

به روشنی از پیشینه موسیقی لرستان شناسنامه و نگاشته‌ای چشم نمی‌خورد. اما از دفینه‌های پیداشده و نقوش کنده‌کاری شده بر جداره درون غارها و تصویرگری روی سفال و... با گذشته‌ای چند هزار ساله نقوشی نمایان است که در آن افرادی را هنگام سماع و رقصیدن و نواختن نشان می‌دهد. شوربختانه نمی‌توان به آن بسنده کرد، چرا که نمی‌تواند یاری‌گر ما در شناخت کهن موسیقی آن روزگاران قوم ساکن در لرستان باشد، و بر ما آشکار نیست که در چه پرده و مقامی می‌نواخته‌اند؟!

روشن نیست چه نوع پای کوبی و چه نوع دست‌افشانی داشته‌اند؟! پس، تنها یاری‌گر ما در شناخت موسیقی لرستان را باید از درون خود موسیقی آن، چه شفاهی، چه سینه به سینه که از نسلی به نسلی دیگر ماندگار گردیده، جست‌وجو کرد. موسیقی‌شناسان و پژوهش‌گران بسیاری در زمینه لرستان مطالعه و تحقیقاتی داشته‌اند و موسیقی این قوم را تقسیم‌بندی کرده‌اند، به عنوان نمونه:

- دکتر حمیدرضا اردلان موسیقی لرستان را به سه بخش موسیقی قدیم (گذشته)، میانی و امروز (جدید) تقسیم می‌کند. اما از آنجا که در ایران ۱۴ قومیت مختلف زندگی می‌کنند و هر قوم آداب و رسوم و فرهنگ ویژه خود را دارند، به عقیده نگارنده این تقسیم‌بندی، ویژه موسیقی لرستان نیست؛ چون می‌توان موسیقی هر قوم و منطقه را به بخش‌های گانه‌شده در بالا تقسیم نمود.

- هنرمند گرامی آقای سین حمیدی موسیقی لرستان را به دو بخش آیینی و غیر آیینی تقسیم می‌کند. وی ترانه‌ها و رقص‌ها را جزو بخش غیر آیینی می‌داند. اما باور من این است که موسیقی لرستان به ارکامل ریشه در آیین مردمان این سرزمین دارد. به‌ویژه رقص‌های رازا، سنگین، سار، سر مرگ و مقام‌هایی چون هوره و... که از ابتدا تا انتهایشان آیین و نیایش نهفته است.

در پهنای جغرافیایی لرستان مردم «لکی» و «لکی» گفتار می‌کنند که بدون جدایی از هم با فرهنگ و موسیقی ویژه خود، در یک مرز جغرافیایی به نام لرستان جولان می‌دهند.

از نگاه من، چون مردم لرستان به لری و لکی گفتار می‌کنند موسیقی این دیار را در کل باید به دو بخش «لری» و «لکی» در زیر مجموعه نام موسیقی لرستان قرار داد. حال هر یک از این دو بخش دارای زیرمجموعه‌هایی چون: موسیقی کلام و بی‌کلام، سور و سوگ، عاشقانه و کار، رزم - حماسه - و بزم و... می‌باشند. هر یک از موسیقی مناطق لر نشین و لک نشین در لرستان بر پایه موضوع‌های گوناگونی چون: عشق، کار، کشاورزی، دامداری و... که پیش‌تر اشاره گردید از دیرباز تا به امروز در این دیار وجود داشته است. در موسیقی قومی ملودی اصل است نه کلام. چون اصالت، ریشه است و نامیرا. پس ریشه موسیقایی هر قوم با فرهنگ و بافت زندگی مردمان آن قوم پیوند خورده است. اما در برهه‌های مختلف تاریخی کلام می‌تواند بنابر مقتضیات زمان تغییر کند یا در مواجهه با جَوَهای حاکم در آن‌ها تحریف یا تغییر به‌عمل آید؛ بر این اساس بنا بر تشخیص خود،

در کتاب پیش رو ترانه‌هایی که ماندگارتر، اصیل‌تر و اثر گذارتر بوده‌اند در این کتاب آورده شده است.

باید این نکته را یادآوری کرد که در لرستان به‌ویژه دهه‌های گذشته، به دلیل در دسترس نبودن وسایل استاندارد اندازه‌گیری و خراطی و... سازهای ساخته شده هر ساز تراش، با دیگر سازنده تفاوت‌هایی در طول، عرض، ارتفاع، قطر و... داشته است. به عنوان مثال دهانه کمانچه‌های هنرمندان نامداری چون: استاد علیرضا حسین‌خانی دایره کامل نبوده است و اندازه ساز وی با دیگر بزرگان این عرصه در بعضی قسمت‌ها تفاوت داشته‌اند. فرهنگ‌واژه موسیقی لرستان کامل‌ترین کتاب در حوزه شناخت موسیقی لرستان می‌باشد که تا به امروز چاپ گردیده است. گواه این مدعاست که در این اثر، پژوهشگرانی نگارنده در کنار دیگر آثاری که به موسیقی لرستان اشاره داشته‌اند، آورده شده است. ابتدا نظر بر آن بود نامش دایره‌المعارف موسیقی لرستان گذاشته شود، اما به دلیل گستردگی و ریفی که از نام دایره‌المعارف وجود دارد و گاه به دلیل عدم دسترسی پژوهشگر به منابع، ممکن است کاستی‌هایی وجود داشته باشد، بنابر این نامش را «فرهنگ‌واژه موسیقی لرستان» نهادم.

اما تمام تلاشم را با این گنجینه تمام که کمترین کاستی در این اثر وجود داشته باشد و بتواند مرجعی برای پژوهشگران علاتمندان به هنر این دیار باشد. امید دارم که بزرگان و فرهیختگان از قلم افتاده‌ها را آموختن کنند تا در چاپ‌های پسین جبران گردد. از کاستی‌ها چشم‌پوشی کرده و بنده را ببخشایند.

و برای آسان پیدا شدن واژه مورد نظر، در انتهای کتاب الفبایی و ارجاع، از نشانه «نک» مخفف «نگاه کنید» استفاده شده است.

از بانو «گوهر رستمی‌نژاد» که ویراستاری اثر را بر عهده داشت و آقایان: «علی‌رضا ذباح» و «امید رحمانی» که در تایپ نوشته‌ها یاری‌ام نمودند؛ بدو درانم «افشین و رامین» که عهده‌دار گرافیک کتاب بودند و دست اندرکاران انتشارات «سوره‌بر» که عهده‌دار چاپ اثر بودند، بهترین‌ها را از یکتا ایزد پاک آرزو می‌کنم. پاینده ایران.

امین ماسوری

۳۰ شهریور ۱۳۹۱ خورشیدی